

Садова Світлана 

викладач кафедри права і соціальної роботи,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна
sadova@idguonline.net

Гончарова Олександра,
здобувачка вищої освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна
aleksandrag820@gmail.com

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА ОСВІТА У ПОСТКРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: НАУКОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ

***Анотація.** У статті здійснено комплексний аналіз ролі соціальної роботи та системи освіти у формуванні стійкого посткризового суспільства в умовах сучасних глобальних і національних трансформацій. Розглянуто посткризовий соціальний простір як багатовимірну реальність, що характеризується зростанням соціальної поляризації, невизначеністю життєвих стратегій, підвищенням рівня соціальної вразливості та трансформацією інституцій довіри. На основі сучасних наукових підходів проаналізовано концепти резильєнтності, соціальної згуртованості та людського капіталу як методологічні рамки осмислення посткризових змін. Окреслено ключові виклики, що постають перед системою підготовки соціальних працівників: необхідність формування компетентностей кризового реагування, роботи з травмою, розвитку міжсекторальної взаємодії та впровадження доказових практик. Особливу увагу приділено переосмисленню освітніх програм у напрямі їх міждисциплінарності, інтеграції цифрових інструментів, посиленню*

практикоорієнтованої складової та партнерства з громадами. Обґрунтовано, що модернізація соціальної роботи має відбуватися не лише на рівні змісту підготовки фахівців, а й через формування нової професійної ідентичності, заснованої на етичній відповідальності, інноваційності та здатності працювати в умовах нестабільності. Зроблено висновок, що синергія освіти і соціальної роботи виступає стратегічним ресурсом відновлення соціального капіталу та забезпечення довготривалої суспільної стійкості.

Ключові слова: соціальна робота, освіта, посткризове суспільство, соціальна стійкість, інновації, підготовка фахівців.

Annotation. *The article provides a comprehensive analysis of the role of social work and the education system in shaping a resilient post-crisis society amid contemporary global and national transformations. The post-crisis social space is conceptualized as a multidimensional reality characterized by increasing social polarization, uncertainty of life strategies, heightened social vulnerability, and the transformation of institutional trust. Drawing on contemporary scholarly approaches, the study examines the concepts of resilience, social cohesion, and human capital as key methodological frameworks for understanding post-crisis change. The paper identifies major challenges facing the system of social worker education, including the need to develop competencies in crisis response, trauma-informed practice, intersectoral cooperation, and the implementation of evidence-based approaches. Particular attention is paid to rethinking educational programs through enhanced interdisciplinarity, the integration of digital tools, the strengthening of practice-oriented training, and the development of partnerships with local communities. It is argued that the modernization of social work should occur not only at the level of curriculum content but also through the formation of a new professional identity grounded in ethical responsibility, innovation, and the capacity to operate effectively under conditions of instability. The study concludes that the synergy between education and social work constitutes a strategic resource for restoring social capital and ensuring long-term societal resilience.*

***Key words:** social work, education, post-crisis society, social resilience, innovation, professional training.*

Вступ. Сучасні суспільства дедалі частіше функціонують в умовах багатовимірних криз - соціальних, економічних, гуманітарних, безпекових та психологічних. Наслідком таких криз є глибокі трансформації соціальної структури, зростання вразливих груп, посилення соціальної напруги та ерозія традиційних механізмів соціальної підтримки. В цьому контексті соціальна робота постає не лише як інструмент реагування на кризові явища, але і як ключовий фактор відновлення та розвитку посткризового суспільства.

Освіта в сфері соціальної роботи відіграє визначальну роль, а саме - формування фахівців, здатних працювати в умовах невизначеності, множинності ризиків та швидких соціальних змін. З огляду на зазначене наукове осмислення взаємозв'язку соціальної роботи й освіти у посткризовому суспільстві набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження у сфері соціальної роботи засвідчують трансформацію підготовки фахівців відповідно до умов кризових і посткризових змін. У наукових працях 2024 - 2025 років простежується перехід до компетентнісної, практикоорієнтованої та інноваційної моделі освіти. А. Дзиговський (2025) обґрунтовує значення проектної діяльності як технології формування інноваційності та професійної автономії майбутніх соціальних працівників. О. Карпенко та А. Котелевець (2025) акцентують роль волонтерської діяльності в громаді як чинника професійної соціалізації. Стратегічний вимір підготовки фахівців у контексті воєнного та післявоєнного відновлення розкрито у праці О. Столярик та Т. Семигіна (2025), де наголошено на формуванні компетентностей кризового реагування та соціальної стійкості. Адаптивність соціальних технологій підкреслює І. Савельчук (2024), а практичну підготовку до роботи в умовах надзвичайних ситуацій аналізують О. Файчук та С. Сургова (2025). Таким чином, сучасний науковий дискурс наголошує: освіта соціальних працівників у

посткризовому суспільстві має бути гнучкою, практикоорієнтованою та спрямованою на формування соціальної стійкості.

Метою дослідження є аналіз ролі соціальної роботи та освіти у формуванні посткризового суспільства, визначення основних викликів у підготовці соціальних працівників і окреслення інноваційних підходів до підвищення ефективності їхньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із продуктивних напрямів оновлення освіти соціальних працівників є проектно-орієнтоване навчання. У цьому підході здобувач освіти не лише засвоює теорію, а вчиться конструювати рішення під реальні соціальні проблеми. Саме так описує таку рамку А. Дзиговський, наголошуючи, що: «...актуалізується необхідність підготовки фахівців зі спеціальності 231 «Соціальна робота» до проектної діяльності, зокрема задля сталого розвитку громад та досягнення соціального благополуччя» [1, с. 207]. Аналітично це означає: у посткризовому суспільстві інноваційність - не декоративна «модна опція», а робоча здатність швидко формувати цілі, збирати ресурси, координувати партнерів і оцінювати результат. Проектність у навчанні може закривати одразу кілька дефіцитів: від навичок планування інтервенцій до публічної комунікації й фандрайзингового мислення. Важливо, що така логіка добре стикується з потребою міжсекторальної взаємодії (громада - університет - НУО - державні служби), яка в кризах стає стандартом.

Не менш вагомою практикою виступає волонтерство як навчальний формат. О. Карпенко та А. Котелевець демонструють, що волонтерська активність у територіальній громаді може працювати як «польова лабораторія» професії. Показовою є їхня теза: «волонтерська діяльність як складова практичної підготовки, є для студента... широким полем перевірки всіх творчих здобутків» [2, с. 64]. Зокрема, тут важливо підкреслити: у посткризовому контексті професійна придатність соціального працівника визначається не лише знаннями, а здатністю входити у взаємодію з живими системами - сім'ями, групами, інституціями громади. Волонтерство як структурована навчальна

практика дає здобувачу контакт із ціннісним ядром професії, дозволяє перевірити межі власної емпатії, відповідальності та етичної стійкості. Саме тому акцент на практичному навчанні (а не «післядипломне якимось буде») стає критичним.

Питання «якість освіти» у соціальній роботі в посткризовому суспільстві не може розглядатися вузько - як відповідність навчального плану формальним стандартам. Воно напругу пов'язане з тим, чи здатен фахівець підтримувати людей, групи й громади, коли руйнуються звичні опори. У цьому сенсі програмною є позиція О. Столярик та Т. Семигіної: «Якісна освіта соціальних працівників виступає запорукою психосоціальної підтримки та добробуту суспільства» [4, с. 249]. У кризах, від освіти, вимагається готувати не просто виконавця процедур, а агента соціального відновлення. Автори також підкреслюють зростання ролі соціальних працівників у кризових та екстремальних ситуаціях і пов'язують ефективність реагування з рівнем професійної підготовки [4].

Посткризовість - це середовище, де «стандартний протокол» часто не спрацьовує без адаптації. Саме тому центральною стає категорія адаптивності технологій соціальної роботи. І. Савельчук формулює це максимально прямо: «Адаптивність технологій соціальної роботи є ключовим фактором у забезпеченні стійкості суспільства» [3, с. 141]. В межах нашого дослідження це дозволяє зробити важливий крок: якщо адаптивність є базовою умовою стійкості соціальної роботи, то й освіта має відтворювати адаптивні режими навчання. У І. Савельчук адаптивність розкривається через поєднання гнучкості, інтеграції ресурсів і партнерства різних суб'єктів соціальної роботи. Це напругу пов'язується з освітніми рішеннями: кейс-метод, кризове втручання, кейс-менеджмент, міжвідомча координація як зміст навчальних модулів, а не «додатковий семінар за бажанням».

Логіка адаптивності у підготовці соціальних працівників передбачає формування здатності діяти в умовах невизначеності, швидко змінювати професійні стратегії та ефективно реагувати на виклики посткризового

середовища. Саме в цьому контексті особливої ваги набуває практична готовність до роботи в умовах надзвичайних ситуацій. Матеріали дослідження О. Файчук та С. Сургової засвідчують, що вдосконалення професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти потребує оновлення теоретичної бази з урахуванням специфіки посткризових трансформацій громад. Авторки обґрунтовують доцільність інтеграції кризового менеджменту, роботи з травмою та механізмів міжсекторальної взаємодії в освітній процес. Ключовим методом підготовки визначено тренінг у поєднанні з візуалізацією, гейміфікацією, фідбеком, саморефлексією, міні-лекціями та колективними обговореннями. Такий формат дозволяє моделювати реальні кризові сценарії, формувати практичні навички, розвивати когнітивну гнучкість і професійну стійкість. [5]

Разом це підводить до висновку: підготовка соціального працівника у посткризовому суспільстві має включати навчальні ситуації невизначеності, моделювання кризових сценаріїв, супервізійні й рефлексивні практики - тобто тренувати не знання про кризу, а професійну дію в кризі.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що формування стійкого посткризового суспільства неможливе без системної модернізації підготовки фахівців соціальної сфери. Ключовим стратегічним зрушенням має стати переорієнтація освітнього процесу з домінуванням теоретичної складової на практико-орієнтовану модель навчання, яка передбачає активне залучення здобувачів до реальних кейсів, міжсекторальних проєктів та професійної рефлексії. Такий підхід дозволяє не лише засвоювати знання, а й формувати професійну дієздатність. Особливого значення набуває інтеграція громади як простору професійного становлення майбутнього соціального працівника. Громада виступає не лише об'єктом впливу, а й партнером у процесі підготовки фахівців, створюючи умови для розвитку соціальної відповідальності, емпатії та здатності працювати в мультикультурному та кризовому середовищі. Водночас сучасні виклики потребують цілеспрямованого формування компетентностей для роботи в умовах кризи та післякризового відновлення:

кризового менеджменту, травмоінформованого підходу, медіації, координації ресурсів та міжвідомчої взаємодії. У цьому контексті адаптивність та інноваційність стають не додатковими, а базовими характеристиками сучасної соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Дзиговський, А. (2025). Проектна діяльність як технологія професійної підготовки фахівців до інновацій. *Соціальна робота та соціальна освіта*, (1 (14)), 206-214. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332107](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332107)
2. Карпенко, О., Котелевець А. (2025). Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до волонтерської діяльності в територіальній громаді. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 64–69. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.10>
3. Савельчук, І.. (2024). Адаптивність технологій соціальної роботи для підтримки стійкості суспільства. *Теоретико-методологічні засади партнерства у соціальній сфері*. С. 139-142 URL: https://sr-mskd.sspu.edu.ua/images/Konferentsiia_Nizhyn_26.11.2024/Zbirnyk_Nizhyn_26112024.pdf#page=139 (дата звернення 11.02.2026 р.)
4. Столярик, О., Семигіна, Т., (2025) Якісна освіта соціальних працівників у контексті сталого розвитку: формування компетентностей для воєнного та післявоєнного відновлення. *Здатність України реалізувати програму сталого розвитку в умовах повномасштабної збройної агресії: Наукова монографія. Рига, Латвія: «Видавництво «Baltija», том 1.2025. С. 249-272. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-570-9-15>*
5. Файчук, О., Сургова, С., (2025). Удосконалення професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій . *Педагогічна Академія: наукові записки*, (17). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15354369>